

Đổi mới phương pháp dạy học ở các nhà trường quân đội trong bối cảnh hiện nay

Hà Thị Quỳnh*

*Học viện Hậu Cần

Received: 30/6/2023; Accepted: 7/7/2023; Published: 25/7/2023

Abstract: The reform of methods in education has received great attention from our Party. The education and training system in general and each school and each lecturer in the civilian and military training system in particular have made great efforts in innovating teaching methods.

Keywords: Innovation, teaching methods

1. Đặt vấn đề

Phương pháp có ý nghĩa đặc biệt quan trọng đối với bất kỳ hoạt động nào của con người. Cùng với các yếu tố khác, phương pháp có vai trò quyết định đến chất lượng hiệu quả, thành công hay thất bại của từng hoạt động. Thực tiễn đã chứng minh rằng nhiều hoạt động đạt hiệu quả cao, mấu chốt của sự thành công là do chúng ta xác định đúng đắn các cách thức, biện pháp tiến hành, và ngược lại có những hoạt động đạt hiệu quả không cao, thậm chí có lúc thất bại mà nguyên nhân chủ yếu là do thiếu phương pháp hoạt động đúng đắn, phù hợp.

Việc đổi mới phương pháp trong giáo dục đã được Đảng ta rất quan tâm. Hệ thống giáo dục, đào tạo nói chung và từng nhà trường, từng giảng viên trong hệ thống đào tạo dân sự, quân sự nói riêng đã có nhiều cố gắng trong đổi mới phương pháp dạy học.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Những hạn chế về phương pháp dạy học trong các trường đại học quân sự

Vấn đề phương pháp và đổi mới phương pháp dạy học trong các trường đại học quân sự ngày càng thu hút sự chú ý của các nhà lãnh đạo, quản lý và các nhà sư phạm. Nhiều công trình nghiên cứu về phương pháp và đổi mới phương pháp dạy học đã được đầu tư và kết quả đã bước đầu được ứng dụng có hiệu quả. “Tuy nhiên, phải thừa nhận rằng, ở các trường đại học quân sự hiện nay phương pháp dạy học chưa đáp ứng được với trình độ đào tạo ở bậc đại học, tính chất dạy học cơ bản vẫn là chuyển tải, nhồi nhét, thông báo và tái hiện kiến thức”¹.

Những hạn chế về phương pháp dạy học trong các trường đại học quân sự biểu hiện ở như: Nhận thức về phương pháp và đổi mới phương pháp dạy

học còn phiến diện, chưa thấy được đầy đủ các đặc trưng và mối quan hệ của phương pháp dạy học. Giáo viên chủ yếu hướng vào thực hiện chức năng truyền thụ, chưa chú ý đến việc thực hiện chức năng tổ chức, điều khiển hoạt động nhận thức của người học. Học viên thì tiếp nhận một cách thụ động, tái hiện những điều thầy đã giảng trên lớp. Các thức học tập đó đã trở thành thói quen của một số không ít học viên, thậm chí còn có thái độ ủng hộ kiểu giảng dạy bày sẵn, thông báo của thầy.

Phương hướng đổi mới phương pháp dạy học đại học quân sự là những định hướng, những yêu cầu đặt ra cho việc sử dụng, cải tiến, hoàn thiện các phương pháp dạy học hiện có; thiết kế, xây dựng phương pháp dạy học mới dựa vào những căn cứ lý luận và thực tiễn nhất định. Từ yêu cầu cấp thiết phải xác định đúng đắn phương hướng đổi mới phương pháp dạy học đại học quân sự; từ thực tiễn phát triển của lý luận về phương pháp dạy học trong nước và trên thế giới; từ thực tiễn phương pháp dạy học hiện nay; từ sự phát triển của mục tiêu, nội dung giáo dục đào tạo của các trường đại học quân sự trong thời gian tới, phương hướng cơ bản của đổi mới phương pháp dạy học trong các trường đại học quân sự cần tập trung

2.2. Đổi mới phương pháp dạy học ở các nhà trường quân đội hiện nay

Phương pháp dạy học đại học quân sự phải phát huy cao độ tính tích cực, chủ động, độc lập, sáng tạo và năng lực tự học của học viên.

Để thực hiện phương hướng này có hiệu quả cần chú ý phối hợp các kiểu, nhóm phương pháp dạy học cơ bản và các phương pháp cụ thể với nhau một cách tối ưu trong dạy học các môn học. Trong giảng dạy các môn khoa học xã hội và nhân văn có thể sử dụng hợp lý kiểu phương pháp dạy học thuyết trình và kiểu phương pháp dạy học nêu vấn đề - nghiên cứu, hoặc

1. Tổng cục Chính trị, *Đổi mới phương pháp dạy học trong các trường đại học quân sự*, NXB QĐND, H, 1999. tr.29.

giữa phương pháp thuyết trình với phương pháp trực quan...

Đối với các loại môn học nói chung, cần tăng cường các phương pháp khác như bài tập thực hành, nghiên cứu vận dụng phương pháp trò chơi đóng vai, Graph dạy học, dạy học hợp tác... nhằm tích cực hoá hoạt động nhận thức của học viên. Lôi cuốn học viên vào quá trình luyện tập, vận dụng những điều đã học vào xử lý các tình huống đa dạng của thực tiễn hoạt động quân sự. Bồi dưỡng cho học viên phương pháp tự học, tự nghiên cứu, thông qua dạy học các môn học các bộ môn cần hình thành cho học viên phương pháp nghiên cứu của môn học đó.

Phương pháp dạy học đại học quân sự phải góp phần rèn luyện kỹ năng thực hành nghề nghiệp cho học viên.

Thực hành là phương pháp rất quan trọng trong các phương pháp để hình thành và phát triển các phẩm chất, năng lực nghề nghiệp đó. Đối với hoạt động quân sự là loại hoạt động nghề nghiệp rất đặc biệt. Tính chất đặc biệt đó đòi hỏi người học viên phải nắm vững và thành thạo nhiều tri thức, kỹ năng nghề nghiệp ở trình độ cao. Việc tăng cường các phương pháp dạy học thực hành để học viên có được trình độ cao như thế là điều rất cần thiết.

Để thực hiện những điều đó, cần chú ý: xác định rõ mục tiêu đào tạo của nhà trường, của khoa, của môn học thực sự cụ thể về tri thức, về kỹ năng, đặc biệt là năng lực thực hành nghề nghiệp. Trang bị cho học viên một hệ thống tri thức cơ bản, cơ sở và chuyên ngành, hướng các tri thức đó vào việc rèn luyện cho họ hệ thống kỹ xảo, kỹ năng liên quan đến nghề nghiệp từ thấp đến cao, từ giản đơn đến phức tạp và theo những quy trình nhất định.

Khi giảng lý thuyết và các môn lý luận, cần sử dụng xen kẽ các tình huống dạy học đòi hỏi người học phải vận dụng lý thuyết vào giải quyết các nội dung thực tiễn nghề nghiệp. Tập cho học viên cách lập luận và vận dụng tổng hợp các tri thức lý thuyết trong các tình huống nghề nghiệp. Tạo điều kiện thuận lợi cho học viên ghi nhớ tri thức thông qua thực hành, vận dụng tri thức đó vào hoạt động nghề nghiệp tương lai.

Phương pháp dạy học đại học quân sự phải từng bước làm cho phương pháp học tập của học viên ngày càng thống nhất với phương pháp nghiên cứu khoa học, gắn các đề tài nghiên cứu của học viên với thực tiễn quân sự.

Dạy học và nghiên cứu khoa học có sự thống nhất

chặt chẽ với nhau, đan xen nhau trong quá trình dạy học, là hai chức năng cơ bản của đại học quân sự. Quá trình dạy học ở đại học quân sự, học viên không chỉ là đối tượng của tác động dạy mà còn là chủ thể tích cực, sáng tạo, thể hiện ở hoạt động nhận thức độc đáo, có tính chất nghiên cứu. Nếu thực hiện các phương pháp dạy học có tính chất nghiên cứu tức là tổ chức cho học viên lĩnh hội tri thức, kỹ năng hoạt động thông qua hoạt động tìm tòi, khám phá độc lập từ thấp đến cao là thể hiện rõ bản chất của quá trình dạy học đại học. Mức độ phát triển cao nhất của phương pháp dạy học có tính chất nghiên cứu khoa học là tổ chức hoạt động nghiên cứu khoa học cho học viên.

Để tiến hành nhận thức, lĩnh hội tri thức, kỹ năng theo mục đích dạy học thông qua hoạt động nghiên cứu khoa học, học viên phải nắm thật vững chắc những tri thức kỹ năng đã được học ở nhiều môn học, nhất là môn học có liên quan trực tiếp tới nhiệm vụ nghiên cứu. Họ phải tự tổ chức quá trình nghiên cứu, tự tìm và đọc các tài liệu phục vụ cho đề tài. Do chính nhiệm vụ nghiên cứu đòi hỏi mà học viên nắm vững hơn nội dung và phương pháp môn học, phương pháp tự học, phương pháp nghiên cứu khoa học một cách độc lập. Vì vậy, tổ chức tốt hoạt động nghiên cứu khoa học của học viên không chỉ làm cho học viên lĩnh hội được tri thức môn học mà còn có tác dụng to lớn kích thích học viên tự học, phát triển năng lực nghiên cứu của họ.

Như vậy, việc đổi mới, từng bước làm cho phương pháp dạy học đại học quân sự ngày càng thống nhất với phương pháp nghiên cứu khoa học là vấn đề có ý nghĩa to lớn đối với mục tiêu đào tạo, nhất là với phẩm chất và năng lực độc lập, sáng tạo, linh hoạt của người sĩ quan tương lai. Đây còn là con đường rất quan trọng làm cho phương pháp dạy học và phương pháp nghiên cứu trong từng lĩnh vực khoa học thống nhất với nhau.

Để thực hiện phương hướng này, cần gắn hoạt động dạy học với nghiên cứu khoa học trong nhà trường, tạo phong trào nghiên cứu khoa học trong học viên, tổ chức vận dụng kết quả nghiên cứu khoa học của giảng viên và học viên vào góp phần thúc đẩy sự phát triển của thực tiễn quân sự ngay tại nhà trường cũng như của các đơn vị có liên quan. Tổ chức thông báo, trình bày những công trình nghiên cứu khoa học, những tri thức, quan điểm, lý thuyết mới cho học viên trong quá trình dạy học các môn học, khuyến khích họ nhận xét, đánh giá, phê phán.

Đổi mới các phương tiện kỹ thuật và ứng dụng các thành tựu của công nghệ thông tin trong dạy học.

Đây là xu hướng phổ biến của nhà trường hiện đại, nhằm để tiết kiệm thời gian, giảm nhẹ cường độ lao động dạy học, gây hứng thú cho học viên, tạo điều kiện tăng dung lượng và chất lượng thông tin trong một đơn vị thời gian nhất định, nâng cao hiệu quả sử dụng các phương pháp và chất lượng, hiệu quả dạy học.

Để thực hiện phương hướng này, cần phải có chủ trương đào tạo nguồn nhân lực vừa đại trà, vừa chuyên sâu, đáp ứng nhu cầu ứng dụng công nghệ thông tin trong dạy học các môn học ở đại học quân sự. Tăng cường cơ sở vật chất có trọng tâm, trọng điểm, khai thác sử dụng có hiệu quả các thành tựu của công nghệ thông tin trong dạy học các môn học và nghiên cứu sử dụng các phần mềm dạy học. Từng bước ứng dụng công nghệ thông tin nhằm đổi mới phương pháp dạy học trong hình thức bài giảng, thực hành kiểm tra đánh giá kết quả học tập của học viên. Đồng thời, phát huy sức mạnh tổng hợp, tạo điều kiện thuận lợi đảm bảo cho việc ứng dụng công nghệ thông tin nhằm đổi mới có hiệu quả phương pháp dạy học các môn học.

Đổi mới phương tiện kỹ thuật và tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin vào trong dạy học góp phần làm thay đổi phong cách, phương pháp, hình thức tổ chức dạy học. Nó đòi hỏi người dạy và người học phải có hiểu biết sâu rộng hơn về nội dung môn học, năng động hơn trong sử dụng phương pháp và phương tiện dạy học, làm cho quá trình dạy học luôn bám sát thực tiễn phát triển của khoa học và công nghệ hiện đại. Tuy nhiên, tùy theo điều kiện hoàn cảnh cụ thể của từng trường để nghiên cứu ứng dụng công nghệ thông tin trong đổi mới phương pháp dạy học cho hợp lý và có hiệu quả thiết thực.

Tăng cường rèn luyện năng lực thực hành cho người học thông qua các hình thức, phương pháp dạy học

Để thực hiện hiệu quả chương trình dạy học theo định hướng phát triển năng lực cần “Tiếp tục đổi mới mạnh mẽ phương pháp dạy và học theo hướng hiện đại; phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo và vận dụng kiến thức, kỹ năng của người học; khắc phục lối truyền thụ áp đặt một chiều, ghi nhớ máy móc”. Tập trung dạy cách học, cách tư duy sáng tạo, khuyến khích tự học, tạo cơ sở để người học tự học suốt đời, cập nhật, bổ sung tri thức, kỹ năng, phát

triển năng lực. Chuyển từ học chủ yếu trên lớp sang tổ chức hình thức học tập đa dạng, tăng cường các hoạt động xã hội, ngoại khóa, nghiên cứu khoa học,... để rèn luyện năng lực tư duy, kỹ năng giải quyết tình huống thực tiễn, những vấn đề lý luận mới, những mâu thuẫn nảy sinh,... cho học viên.

3. Kết luận

Phương pháp dạy học có ý nghĩa cực kỳ quan trọng đối với quá trình dạy học nói chung và dạy học đại học quân sự nói riêng. Phương pháp luôn luôn là sự quan tâm, chú ý, đầu tư nghiên cứu, tìm tòi, vận dụng của nhiều nhà khoa học, nhiều nhà sư phạm. Tuy nhiên, quá trình vận dụng và đổi mới phương pháp dạy học đại học quân sự ở nước ta còn bộ lộ không ít khuyết điểm, ảnh hưởng lớn đến chất lượng và hiệu quả giáo dục - đào tạo.

Ngay nay, trước sự phát triển và đòi hỏi của thực tiễn sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước, đòi hỏi của chất lượng nguồn nhân lực, đòi hỏi của nhiệm vụ xây dựng, bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa ngày càng cao thì đổi mới phương pháp dạy học là một tất yếu luôn gắn liền với tầm quan trọng của giáo dục - đào tạo. Hơn nữa, đổi mới phương pháp dạy học là một quá trình khó khăn, phức tạp, cần có cơ sở khoa học, có định hướng, có bước đi, cách thức phù hợp với quân đội và với từng nhà trường, từng loại môn học, từng loại đối tượng đào tạo.

Việc thực hiện các phương hướng nêu trên có ý nghĩa rất quan trọng. Song nó phải được thực hiện trong một thể thống nhất các phương hướng, đồng thời kết hợp chặt chẽ với việc đổi mới các nhân tố khác của quá trình dạy học, đặc biệt là các nhân tố mục tiêu và nội dung dạy học. Có như vậy mới tăng cường được lực liên kết giữa các nhân tố này, giải quyết được những mâu thuẫn phát sinh giữa chúng, tạo ra được động lực thúc đẩy quá trình dạy học phát triển không ngừng.

Tài liệu tham khảo:

1. Tổng cục Chính trị, *Đổi mới phương pháp dạy học trong các trường đại học quân sự*, Nxb QĐND, H, 1999.
2. R.Roy Singh (Ấn độ), *Nền giáo dục cho Thế kỷ XXI: những triển vọng cho Châu Á Thái Bình Dương*, Bản Tiếng Việt, in tại Hà Nội, tháng 4/1994 (tr. 30, 33, 35, 61, 71, 90, 92, 103, 110, 111, 114, 115).
3. Tổng cục Chính trị, *Lý luận dạy học đại học quân sự*, Nxb QĐND, Hà Nội 2003 (tr. 163, 234, 368).